

Idén a Velencei Építészeti
Biennále fókuszában
az építészeti társadalmi,
szociális, közösségi
szempontjai állnak

VILÁGLELTÁR A LÉTRA TETEJÉRŐL

*Velencei Biennálé,
2016*

Szöveg: TORMA TAMÁS

TUDOM, HOGY KICSIT BÉNA KEZDÉS, DE BELSŐ MUSZÁJ A BIENNÁLÉ PLAKÁTJÁT HORDOZÓ KÉPPEL KEZDENEM. MÉG HAMVAS BÉLAI ÉRTELEMBEN IS AMOLYAN MEDITÁCIÓS OBJEKTUM, AMIT AZ IDEI FÓKURÁTOR, A CHILEI ÉPÍTÉSZ, ALEJANDRO ARAVENA SZEMÉLYESEN VÁLASZTOTT KI. A KÉPEN EGY SZOKNYÁS NŐ (NÉMET RÉGÉSZNŐ) ÁLL EGY FÉMLÉTRA LEGFELSŐ FOKÁN, ÉS AZ ELŐTTE ELTERÜLŐ, LAPOS KŐSIVATAGOT FÜRKÉSZI.

Még pontosabban a Nazca-vonalakat kutatja, és onnan, a hetedik fokról mégis csak többet láthat (talán), mint lentről. Alatta mérőszalag, táska a sivatagi túléléshez, előtte pedig a tökéletesen üres horizont – de onnan, a létra-magasságból talán – ezt sem tudjuk, csak sejtjük, a köves táj is az ő fejében nyilván több értelmezhető jelentéssel telik meg.

A Nasca-vonalak Peruban vannak, a főkurátor chilei, az általa választott idei vezérmotívum, a *Jelentés a frontról* pedig minden olyanról szól, ami nem sztár, nem részvényes profit és nem gigafelhőkarcoló ingatlanbuli. Viszont annál hangsúlyosabban reagál a világ jelenlegi, globális válság utáni és további menekült-, szociális, gazdasági és környezeti részválságokkal terhelt állapotára.

Ez tehát a harmadik világból érkezett főkurátor által kijelölt fő irány, aki pedig hallott már a 48 éves idei Pritzker-díjas munkáiról, az az idei fókuszról is kapizsgálhat valamit. Alejandro Aravena szándékai szerint az idei kiállítás tényleg nem sztárépítészek egóhosszabbító projektjeiről szól, hanem az építésről / építészetről, arról az örökös ismétlődő / megújuló folyamatról, ami egy bambuszkunyhó felállításában és egy ötezer tonnás betonlap kiöntésében is ugyanaz. *Elemental* nevű építészcsapatával Alejandro Aravena először egy 2004-es szociálislakás-építkezési tervvel hívta fel magára a figyelmet. Chi-

“az idei biennálé egyrészt a makettek diadalmas visszatéréséről szól”

#ThisIsACo-op – a görög pavilon. Makett részlet, fotó: T. Sotiropoulou ▶

Fair Building – a lengyel pavilon, fotó: Maciej Jelonek ▼

le északi részén, a 200 ezres kikötőváros Iquique központjában több száz házfoglaló család lakhatását oldották meg úgy, hogy az addig szokásos receptektől radikálisan eltérve nem csupán lakásokhoz juttatta a rászorulókat, de a némi állami támogatással megépült lakásokat afféle szociális tőkeként is kezelte. A tervezők csak a sorházas lakások felét építették meg, a többit a tulajdonosokra hagyva arra ösztönözték őket, hogy maguk vegyék kezükbe a saját soruk irányítását. A *Quinta Monroy* sikeréből később latin-amerikai modell lett, és ez a társadalmilag erősen elkötelezett, baloldali megközelítés a biennálén is erősen érezhető, pedig itt nyilván elsősorban a sokszínűségnek és a sokféleségnek kellett helyet adni. A velencei hívó mondatok legtöbbször csak udvariasan erőtelnek, hiszen egyrészt túl konkrétak és radikálisak nem lehetnek (hiszen akkor nem lehetne beléjük gyömöszölni a nemzeti pavilonok

sokfelé tartó törekvéseit), másrészt ma, a válság még határozottan sajnó nyomával és dinamikus gigaprojektek híján a neves chilei építész szinte nem is fordulhatott másfelé. Szóval klímaváltozás, gazdasági válság, természeti katasztrófák és menekültválság – a válság utáni kényszerből tartós trend lett, a kortárs építészet pedig régóta nem látszott ennyire erősen szociális, gazdasági és környezeti, és nem esztétikai kérdésnek. (Helyi és globális kihívások mindenfelé – talán itthon is a FUGA *Think Global, Build Social!* válogatása volt az év legfontosabb kiállítása?)

Két éve is az alapokról volt szó, Rem Koolhaas és csapata a központi kiállításban lenyűgöző leltárt készített az építészet elmúlt száz évről és ezzel mai állásáról, ami egyszerre volt építészeti enciklopédia, kiállítás-fitness és enyhén provokáló vitaalapanyag. A *Jelentés a frontról* vezérszólama persze egészen másképp szól meg a Giardini park nemzeti pavilonjaiban. Ami

ott nagy epikus folyam sok mellérendelt csúcsponttal és számtalan oldalhajrással, az itt rövidebb állítások, olykor haikuk, olykor emlékeztetes vagy csak gyorsan a felejtésbe hulló kiállítási és vizuálcspadkák kavalkádja.

Velencében a „mindent megnézni” amúgy is illúzió, teljesíthetetlen vágy, az alapélmény inkább az, hogy ezt sem láttam, azt sem láttam, nem tudom, hol van.

Aztán ebben a nagy figyelemversengésben utólag az is megmagyarázhatatlan, mi hagyott nyomot az emberben. Az idejé biennálé például egyrészt a makettek diadalmas visszatéréséről szól. A központi kiállításon is orosz, kínai, olasz épületmakettek, makettutácák és -városok érik egymást, az Arsenale közepét pedig szimbolikusan is a német Bell Architects hatalmas, Hamburgba tervezett minivárosa tölti ki. Az idejé biennálé másik nagy témáját a menekültválságra adott válaszok adják ki a konténerépítészettől a menekülttáborok kreatív árnyékolásáig. És a Giardiniben is a később győztes spanyol kiállítás előtt kell említenem a németet, mert az azért nem mindennapi, ahogy ebben a birodalmi stílusban tervezett épületben (maga Albert Speer tervezte 1938-ban) ilyen egyszerre józan és beleérző, egyszerre racionális, humanista kiállítást hoztak össze. A *Making Heimat* című projekt nemcsak a friss menekültáradatra reagál, hanem ezt magabiztosan építi be az évtizedes német gyakorlatba: hogyan „épültek be” az eddig számtalan hullámban érkezett bevándorlók a török vendégmunkásoktól az afgánokig. A nagyobb német városok általában volt rozsdáövezeteiket alakítják át a határokon túlról szaporodó új népesség számára – a következő tíz évben nagyjából négy millió új lakást terveznek építeni a több mint tízmillió jövőbeli polgárúknak. (Az építkezésekben természetesen a betelepülők is részt vesznek, a 150 eu/nm-es ár pedig szintén természetesen költségvetésként.) És ebben a jól tervezett és uralt folyamatban jelenik meg az építészeti menekültek megjelenésétől egészen az integrálásukig, a már az első befogadó

állomás tornatermekben intimszférákat teremtő spanyolfalaktól egészen a konténerrendszerű mini lakótelepekig.

Maga a Giardini pavilon elrendezése is érdekes. Ha már ez a németeknél jutott éppen eszembe: a főstány végét, mint afféle hangsúlyos asztalfőt foglalja el az utóbbi száz év európai erőviszonyait is tükrözve a brit (idén háztartásmenedzsmentet, azaz alternatív lakásmódokat mutatnak be) és mellette két oldalt, egymással szemben a francia és a német pavilon. Utólag applikálták közjűk/melljűk, a kanadait és a koreait, ahol idén éppen Szöul példáján mutatják be azt a két ellentétes erőt (a rendkívüli népsűrűség kényszerítő erejű és mindent beépítő lázát, illetve a szűkülő közösségi terek és a természetes intimitások erősödő igényét), aminek ütközőzónájában nehéz jó kompromisszumokat találni. Ha tovább haladunk a főstány két oldalán a pavilonok között, a japán következik, idén is egy emlékeztető kiállítással. Makettjeik változatlanul a földrengések krízisépítészetiének finom lenyomatai, ugyanakkor nekik egy sarok is elég, hogy hirtelen olyan három falas, erdőben sétáló relaxvideó közepén találd magad, ami fél perc alatt kiűrit, elvarázsol.

Velük szemben a híres skandináv pavilonban, ahol egy élő fa áll a mindig elegáns betoncsarnok közepén, most egy a tetőig érő fapiramist építettek a fa köré, ami ugyan sokak ingerküszöbét nem ütötte át, viszont lépcsőin remekül lehet időzni, szelfizni – és akkor már rögtön ez is valami. Az orosz anyag idén is emlékeztető, pedig semmi szociális nincs benne, ellenben látványos. Alul az 1939-es Nemzetgazdasági Expo és Park megalomán szocreál terveit mutatják be, egy szinttel feljebb pedig 360 fokos panoráma fotókon azt, ahogy azt a mai Moszkva magába foglalja.

A svájciak egy hatalmas, 3D-vel nyomtatott, amorf műanyag puffancsot állítottak ki, amibe be is lehet menni, aztán lassan el is érünk az idejé Arany Oroszlánnal díjazott spanyol bemutatóba – itt a válságban félbehagyott kortárs vagy

középkori romok hasznosítására láthatunk olykor egészen elképesztő példákat. Nem tovább-építések ezek, hanem szociálisan és pénzügyileg egyszerre érzékeny építészeti beavatkozások, amik nem befejezik az épületeket, csak használhatóvá próbálják tenni.

Ezen a soron aztán szinte egymást érik a migrációra reagáló kiállítások a hollandoktól a finnekig – a kettő között a visszajáróknak pedig több mint meglepetés a nyugat-szaharaiak nomád sátra.

Az amerikai pavilon főszereplője a lepukkant Detroit, ahol a pontszerű, segítő beavatkozásokat veszik sorra, az izraeliek pedig talán egyedülként nem valami rekonstrukciós – valami elrontotthoz, a múltba visszalépve és azt korrigáló – modellhez nyúltak, hanem igazi futurista ötlettel jelentek meg. Ők a biológia és építészet között teremtenek kapcsolatot, amikor valami olyan önépítő, nanocellulózsból készült, biometrikus vázszerkezeteket mutatnak be, ami egyszerre lehet majd a jövőben tartó- és elválasztó szerkezet, energiatermelő, sőt rögtön szállító, és azt célba juttató forrás is.

A tavalyi építészeti attrakció a csatorna partján épült, új ausztrál pavilon volt. Itt most egyetlen nagy medencét építettek, ami állítólag a sokszínű medencekultúrájukra utal – a lábukat áztató látogatók sajátosan igazolták ezt. A nagyvonalú pavilon óriásablakából már át lehet látni a nagyjából a magyar pavilon mögötti szigetre, ahol többek között az osztrák, a szerb, a lengyel, a román és a görög pavilon található. Az osztrák kiállítás a menekültkérdéssel, a görög a válsággal foglalkozik, míg a sok szakmaiság között vicces román installáció, ami mintha tavalyról a képzőművészeti biennáléről maradt volna itt. (Egy fiatal kolozsvári építész közösség mozgatható bábkompozíciót állított ki, ezzel állítólag a közpénz költés bevett hatalmi viszonyai és ebben az építészeti mellékszerepére is utalva – sőt az Utolsó vacsora-szerűen elrendezett asztalon a kondérban lévő kanállal még a karikatúra jellegű figurákat is mozgathat.)

Erős nyomot hagyott viszont maga után a lengyel kiállítás. Az építési állványerdőben csak videókat látni, egy toronyházat építő melósokat a szerkezetszerelés egészen apró részleteivel és monológjaikkal, közben pedig bémunkásból építők lesznek, mert ebben a távolról annyira mechanikus és iparszerű folyamatban is érzékelteni tudják az emberi élő tőke pótolhatatlanságát. Ahogy a címe, ez az egyedi nézőpont is maga lesz a *Fair building*.

És akkor az idejé biennálé leglátogatottabb kiállítását a Palazzo Franchettiben rendezett posztumusz Zaha Hadid-kiállítást már nem is hozom szóba.

Nouvelles Richesses – francia pavilon, fotó: Sophie Scher

“a Jelentés a frontról pedig minden olyanról szól, ami nem sztár, nem részvényes profit és nem gigafelhőkarcolós ingatlanbuli”

